

poníglav, póstaren, póstranec, potepénc, povódec, pozémeljski, préšuštvó, prevéjan, rábota, ráševina, sókrvica, sómrak, sópraznik, stóklasa, šéga, záplata, žrébec? In pri samostalnikih, ki pomenijo les, kožo, meso ali njivo, kjer je kaj raslo: *brézovina, jávorovina, smrékovina; jelénovina, írhovina; koštrúnovina, kúretina, volóvina; dételjíšče, ječméníšče, krom-pírišče, mákovišče, pšeníčišče, répišče?*

Kar zadeva *besedišče*, naj SP izdatneje zajame tujke, tudi strokovno izrazje, ker je to pač trenutna potreba. Posebnega znamenja jim ni treba, saj vemo, da gre za tujko; le res grdim in nepotrebnim bi dali križec, znamenje prepovedi. Če imamo za tujko dobre slovenske izraze, jih bo SP navedel, pisci pa naj sami odločijo, kaj jim bolj ustreza.

Zvezdica naj bi ne bila več znamenje prepovedi, marveč samo opozorilo, da gre za besedo, ki je ljudska izposojenka, pa si je že izsilila vstop vsaj v del našega leposlovja (mežnar, farovška kuhinja in pod.). Pisec bo že sam presodil, ali takšna beseda sodi v jezik njegove pripovedi.

Pri slovanskih izposojenkah, ki so spodrinile domače besede, je SP dolžan na to opozoriti, nikakor pa naj se ne spušča v presojanje njih vrednosti. V teh primerih naj ne varčuje s prostorom in naj nadrobno razloži, katero besedo in koliko jo je spodrinila. Če bo pisec dobro poučen, mu mirno lahko prepustimo odgovornost za rabo.

Janez Logar

TRDINOVO LITERARNO DELO V LETIH 1870—1880

V desetletju 1870—1880 je napisal Trdina obsežen literarni opus: 39 krajših in daljših spisov, ki so sestavni deli velikega enotnega načrta. To delo je doživelo svojevrstno usodo: pisatelj sam ga ni nikdar natisnil, čeprav se je v poznejših letih ukvarjal z mislijo na definitivno redakcijo in objavo. Založnik in urednik prve izdaje Trdinovih zbranih spisov sta iz tega gradiva samovoljno odbrala nekaj spisov in jih brez reda objavila kot nadaljevanje kasneje nastalih Bajk in povesti o Gorjancih. Tako nista samo zabrisala čas nastanka, marveč sta razbila tudi prvotni koncept dela in zastrla značaj, ki mu ga je hotel dati Trdina. — Šele danes, več kot 80 let po nastanku, so ti spisi v celoti pred nami, objavljeni v VIII., IX., X. knjigi Zbranega dela po rokopisih in v razporedu, kot ga je določil pisatelj. V ta sklop je treba iz prvotne objave v zbranih spisih pritegniti še Sprehod v Belo krajino, ki mu je določeno mesto v XI. knjigi Zbranega dela. Moja razprava ima namen, označiti te spise po vsebini in obliki, jim določiti mesto v pisateljevem življenjskem delu in jih postaviti na pravo mesto v razvojni črti slovenske literature.

Če prebiramo ta dela, opazimo med njimi dve dokaj različni literarni zvrsti: direktno ali indirektno pripoved življenjske zgodbe na eni strani, na drugi pa izrazito etnografsko razpravo oziroma študijo z navajanjem obilnega strokovnega gradiva, številnih praktičnih navodil in nasvetov. Toda razlika je pogosto samo navidezna, kajti tudi večina

tistih del, ki podajajo življenjsko zgodbo kake osebe, je vsa podstavljena s strokovnim razpravljanjem in razsojanjem in z raznimi nasveti, ki se nanašajo na gospodarstvo, življenje, izobraževanje, ljudsko prosveto itd.

Kakšen literarni cilj je Trdina po vsem tem zasledoval? Ali je hotel biti literarni ustvarjalec ali znanstveni raziskovalec ali učitelj ljudstva? Kaj pravi pisatelj sam o svojem delu? Ko v črtici »Kranjska jeza« raziskuje vzroke podivjanosti slovenskega človeka, pravi o sebi: »Narodoznanec ima dolžnost, da take skrivnosti preiskuje, da jim najde klico in jih raztolmači« (ZD VII, 216). Drugje spet označuje značaj svojega dela takole: »Meni je prirojeno, da rajši hvalim kakor grajam, ali kjer dobrih lastnosti ni veliko in deloma čisto nič, jih ne morem ustvarjati, kajti moj namen je, popisovati razne vrste in stanove našega naroda, tako, kakor so, ne pa, kakor bi morale biti po moji želji in poleg zahtevanja nravnosti« (ZD IX, 293). Še drugje trdi, da ga zanima edinole ljudski značaj (Sprehod v Belo krajino, 61).

Trdina po lastnih izjavah nima prvenstveno umetniških ambicij, marveč hoče biti znanstveni raziskovalec ljudskega življenja na Dolenjskem. Njegova dela, kakor so Pri mrliču, Tercijalke, Berači, Cigani Brajdiči, Omika, Rože in trnje, Pri pastirjih na Žabjeku, Sprehod v Belo krajino, nam jasno pričajo o tem njegovem hotenju in prizadevanju. Vsa prinašajo zanesljivo, deloma natančno lokalizirano etnografsko gradivo. Ne moremo pa tega kar brez pridržkov trditi tudi o delih, ki imajo bolj ali manj značaj povesti, novele ali biografije (n. pr. Jetnica, Ptičji svat, Dva zakona, Fortunatov, Franja, Janez Kleščar, Snubač, Vrtilničar, Po-božen mož, Zadnji dan, Jože Lipan idr.). Ali je te pripovedi jemati kot narodopis ali kot leposlovje? Preden moremo odgovoriti na to vprašanje, moramo skušati dognati, ali je Trdina tudi v teh delih podajal resnične zgodbe in usode resničnih ljudi, ali pa so stvaritve njegove fantazije. Kakor je bilo iz Trdinovih zapiskov razmeroma lahko razvideti zanesljivost narodopisnega gradiva v študijah, kot so n. pr. Rože in trnje, Omika, Sprehod v Belo krajino, tako je bilo prizadevanje, priti do resničnih osnov drugih zgodb pogosto skoraj brezupno. Saj je od dogodkov, ki jih opisujejo, preteklo že 80—90 ali še več let. Vendarle so podrobne raziskave prinesle rezultate in izkazalo se je, da je Trdina tudi v teh zgodbah zvesto popisoval resnične ljudi, resnične življenjske usode, resnične življenjske razmere in odnose.

Tako se je n. pr. izkazalo, da je v »Zadnjem dnevu« v vdovi Rekarici opisal svojo dobro znanko Jero Potočar, po domače Čampljo iz Dolenjih Kamenic. S to ugotovitvijo je bil dan ključ za razrešitev še drugih treh »povesti«, v katerih nastopa bolehna krčmarica Lenka v dolnji krčmi pod Žabjekom: Žlahta, Igračica, Polnočni mrak. Podrobne preiskave so dokazale, da je Trdina v vseh teh povestih spremenil imena oseb, sicer pa je zvesto popisal njihove življenjske zgodbe in družinske razmere. Nadaljnja raziskavanja so pokazala, da je v vdovi Brinjki (Jezuitske misije) opisal življenjsko zgodbo Jerine sestre Mice Doberdrug iz Prečne. Življenjske okoliščine vseh teh ljudi je do podrobnosti mogel spoznati v gostilni pri Potočarju, saj je tja posebno rad zahajal in si delal obilne zapiske po pripovedi krčmarice in gostov. — Druga skupina »povesti« opisuje življenje oseb, ki jih je imel priložnost spoznati

v Bršlinu: to so predvsem ljudje iz njegove neposredne sosesčine in pa številni sorodniki njegove gospodinje Ane Virkove, ki so se pogosto ustavljali v krčmi. Franja — v resnici Francka Murn — je bila neposredna sosedka Trdinova; njena lesena rojstna hiša še danes stoji in je prav taka, kot jo je opisal Trdina. Vse hišne razmere je Trdina dobro poznal, v povesti je spremenil imena in premaknil nekatera druga nebitvena dejstva, da bi pač malo zabrisal sled. Tomaž Milutin v Igračici je bil Trdinov sovaščan Anton Turk, njegova žena je prej služila pri Trdinovem prijatelju Karlu Rozmanu v gostilni »Na vratih« v Novem mestu. Trdina je mogel njun značaj in njune življenjske razmere dodobra spoznati in jih je zato lahko zvesto popisal. Tudi Aninega moža Florijana pogosto vpleta v svoje pripovedi. Prizor »Pri mrliču« je napisal po opazovanju na Aninem rojstnem domu na Selu. V Janezu Kleščarju sta popisana svak Ane Virkove Jakob Oklešen iz Podgore in njegov sin Janez. Tudi Oklešene iz Češče vasi, od koder so bili podgorski Oklešeni doma, Trdina pogosto omenja in vpleta v svoje orise. Poleg teh je v štirih letih bivanja v Bršlinu spoznal tam in v okolici še celo vrsto ljudi, katere je opisal in se je zanje dalo ugotoviti, da so popisani po resnici.

Ko se je jeseni 1870 preselil v Novo mesto, se je nastanil v krčmi pri Kraljevki. Tu je spet imel priliko spoznavati ljudi, zlasti Novomeščane in belokranjske krošnjarje, ki so pri Kraljevki prenočevali in ob večerih pripovedovali svoje doživljaje po tujih deželah. Obširne pripovedi in modrovanja enega od krošnjarjev je Trdina porabil v Sprehodu v Belo krajino. Ker je hotel v svojem narodopisnem orisu zajeti vse stanove na Dolenjskem, je uvrstil vanj tudi oris novomeškega obrtnika Franca Papeža, hišnega posestnika in čevljarja iz svoje neposredne sosesčine (Dušica), opisati je hotel tudi očeta svojega prijatelja in sorodnika svoje nove gospodinje, čevljarskega mojstra Janeza Rozmana, a tega načrta ni izvršil. V Jetnici je prikazal novomeškega obrtnika Franca Grma, ki se je povzpел med graščake; življenje po znanih gradovih v novomeški okolici, ki so bili v lasti družin Jelovškov in Langerjev, popisuje zlasti podrobno v črtici Berta. Iz vsega tega je razvidno, da tudi v črticah in povestih, ki imajo na prvi pogled leposloven značaj, popisuje žive, resnične ljudi, njihove resnične življenjske razmere in doživljaje, njihove misli in nazore.

Zato je razumljivo, da pisatelj sam tudi tem pripisuje značaj in vrednost etnografskih orisov in jih uvršča v delo, ki ima namen podati »karakteristiko dolenjskih Slovencev« (ZD VI, 344). Pri tem se pisatelj na več mestih izrečno ločuje od pisateljev literatov; ko opisuje v Ivanu Slobodinu »resnično povest« svojega življenja in svoje ljubezni do dekle Zinke, pravi: »Jako žal mi je, da zvršujem brez efekta. Poleg pravil, veljavnih za novele, bi se bil moral ali srečno oženiti ali pa na nek način brez milosti poginiti iz neprenosnega obupa. Jaz pa se nisem ne oženil ne dobil sle do smrti in se ne čutim celo nesrečnega ne, čeravno sem ljubil Zinko toplo in pošteno. Resnica se ne ujema vselej s poezijo in to je brez dvombe prav in dobro za človeški rod« (ZD VIII, 202). Na drugem mestu prikazuje družno življenje pastirja Marka in Metine rejenke Tinice in prosi bralce, »naj nikar ne pričakujejo, da se bo izcimila iz tega občevanja kaka idilična ljubezen« (ZD VIII, 289). Ko v Sprehodu v Belo

krajino opisuje Langerjevega lovca Lakonška iz Podgrada, pripominja: »Če bi ga poznal ruski pisatelj Turgenjev, bi si ga gotovo izbral za predmet kaké mikavne pripovedke« (ZS X, 56).

Za Trdino je tedaj leposlovje (novela, pripovedka, roman) eno, to, kar sam piše (črtice in povesti), pa nekaj povsem drugega. Svoje delo prvih let življenja na Dolenjskem je Trdina še v zadnjem letu svojega življenja natančno označil, ko je zapisal: »Prišel sem na Dolenjsko z namenom, da študiram v tej glavni in najčvrstejši koreniki Slovenstva našo narodnost in značaj in vsa svojstva našega plemena« (ZD III, 558).

Smer Trdinovih narodopisnih zanimanj in študij je bila za naše tedanje razmere povsem nova. Trdina se n. pr. ni zanimal za produkte človeških rok kot take, ne za ljudsko stavbarstvo, ne za hišno opremo, starinska orodja in druge produkte ljudske obrti in umetnosti, ni ga zanimala noša in zunanost dolenjskega človeka, tudi v ljudskem izročilu ni iskal elementov, ki bi služili znanstveniku za rekonstrukcije pravadne mitologije. Posebno opazno je, da tudi pokrajine nikjer ne opisuje. Trdino je zanimal, kot sam priznava, samo ljudski značaj in vse, kar je z njim v zvezi: živa, sodobna ljudska beseda, ljudska misel o najrazličnejših stvareh in vprašanih, pesem, kakor živi in še vedno nastaja v sodobnosti, ljudska vera in ljudska nevera, skepsa in vraža, odnosi dolenjskega človeka do dela, doma, družine, družbe, oblasti, omike; ljudska medicina, ljudska prehrana, način obdelovanja zemlje, misli o kmetovanju, o donosnosti tega ali onega načina dela, te ali druge kulture. Vsega tega pa Trdina ni raziskoval iz čisto znanstvenih ali muzejsko-konservatorskih nagibov. Svoja opazovanja in izsledke je hotel v privlačni obliki vrniti ljudstvu in ga tako osveščati v nacionalnem in človečanskem pogledu, to se pravi, hotel je s svojim delom vzgajati slovenskega človeka k slovenski in slovanski zavednosti, vzdigati njegovo izobrazbo in omiko, pripomoči k zboljševanju njegovega gmotnega položaja in s tem utrjevati slovenstvo in slovanstvo. S tem delom je Trdina v novih razmerah, v katere ga je postavila predčasna upokojitev, in na nov način izvrševal svojo mladostno zaprisego (ZD III, 514), ki jo je na Reki ganljivo obnovil malo pred upokojitvijo. V tej zaprisegi, ki jo je zapisal v svoj dnevnik, beremo med drugim: »Predraga, presladka naša mamica Slava, sprejmi dobrotljivo moj obet, mojo prisego: tvoje sinčiče, tvoje ljubljene bratce vodili bodemo tudi za naprej vedno v tvoje naročje po poti poštenja, po poti slavj. pravice in narodne svobode. Ne boj se, da ti se izneverimo, na tvoj sveti žrtvenik pokladamo svojo dušo in srce, vse misli in občutke svoje, vso muko in ves trud svoj. Nė plašijo nas nevarnosti, naj reži in nas prekanjeni izdajavec ali hudobni tujec. Navdušeno bodemo peli vedno tvoj himnus, svojo marselêzo: Naprej zastava slave!« (ZD V, 283.)

Na Trdinova raziskovalna in oblikovalna prizadevanja v tej dobi je odločujoče vplival še en činitelj: gospodarska kriza, ki je v tem desetletju gnala že tako bednega kmeta z nezadržno silo v propad. Pavperizacija in proletarizacija slovenskega, zlasti dolenjskega kmečkega ljudstva je v zvezi z naraščanjem nasilnosti nemške buržoazije grozila spodjesti poslednje šibke korenine slovenskega narodnega obstoja. (Prim. o tem več v ZD VIII, 413—431.) Trdina je tedaj videl rešitev slovenskega naroda v povečanem prizadevanju za gospodarsko okrepitev slovenskega

kmeta. Zato je v njegovih spisih te dobe toliko naukov, kako si gospodarsko opomoreš, kako vzdigneš kmetijo, in toliko zgodb o ljudeh, ki so si sami pomagali do bogastva z lastnim trudom, zato Trdina, kot sam pravi, tako »rad sliši razvitek in življenje kakega reveža, ki se je dvignil sam s svojo pridnostjo in razumnostjo do blagostanja« (ZD VIII, 160). Trdina je sicer z Breskvarjem v črtici Služba vred upal, da bodo marsikaterega reveža rešile iz nadlog fabrike, ali dolenjska železnica in od nje odvisne tovarne so bile tedaj še pesem prihodnosti. (Prim. ZD VIII, 160.) Zato je bil po njegovem mnenju obstoj dolenjskega kmeta in z njim obstoj slovenstva na Dolenjskem odvisen predvsem od osebne marljivosti, prizadevnosti in iznajdljivosti posameznika.

Konec prihodnjic

Joža Mahnič

PEREČI PROBLEMI SLOVSTVENEGA POUKA V VIŠJI

Če hočemo biti iskreni, si moramo priznati, da je slovstveni pouk po srednjih šolah še marsikje zelo primitiven, da ostaja na površini ob biografskih in bibliografskih podatkih ter šablonskem navajanju »vsebin«, da se izgublja v pretiranem historiziranju ali izzveneva v ceninem verbalizmu, zanemarja pa bistveno, namreč *ideološko in estetsko pogljobljeno* obravnavanje slovstvenega razvoja, osrednjih osebnosti in njihovih del. Če bi prisostvovali povprečni uri slovstvenega pouka, bi dobili ob koncu pogosto vtis, da smo se gibali med debli samih imen, naslovov in letnic, ne da bi začutili življenjski sok in utrip celotnega gozda — besedne umetnosti; zazdelo bi se nam dalje, kakor da so si pesniki in pisatelji po svojem življenju in delu kar preveč podobni in nekam slabokrvni, ne pa raznolike, samonikle ali celó enkratne, čeprav hkrati tudi časovno in družbeno pogojene osebnosti; poslušali bi v zvezi z njimi ponavljanje *šolsko obrabljenih*, osebno nepreverjenih in *intimno nedoživetih* formulacij, bili bi priče prepodrobnemu in suhoparnemu obravnavanju starejših dob in piscev ali, kot nasprotju tega, žongliranju z vsakdanjimi časnikarskimi frazami ob novejših slovstvenih pojavih. Interpretacija tekstov, na kateri bi pravzaprav ves naš slovstveni pouk moral sloneti, je še bolj klavrna in neredko obstoji iz monotonega, dolgočasnega branja ter suhoparne filološke razlage, kolikor nam zanjo sploh preostaja kaj časa. Docela razumljivo je, da s takšnim načinom dela med dijaki ne moremo vzbuditi posebnega zanimanja za svoj predmet, še manj pa trajno ljubezen do slovenskega slovstva in besedne umetnosti sploh, kar naj bi bil cilj in smisel našega prizadevanja.

Za takšno stanje slovstvenega pouka po srednjih šolah je iskati *krivdo izven nas in v nas samih*. Eden glavnih objektivnih vzrokov je ta, da Slovenci kljub dobremu desetletju življenja v mirni in urejeni državi še vedno nimamo kvalitetnih in standardnih učbenikov za svoj jezik in slovstvo. *Slovenska berila* (SB) za višje razrede srednjih šol so doživela že po nekaj izdaj, toda redka med njimi po izboru tekstov do

TRDINOVO LITERARNO DELO V LETIH 1870—1880

Nadaljevanje in konec

Če upoštevamo Trdinovo zvesto službo narodu, kakršno je neutrudno in neomajno opravljal že od dijaških let, in se oziram pri tem še na posebne razmere, v katerih je ustvarjal v desetletju 1870—1880, potem nam postane jasen in razumljiv značaj Trdinovega literarnega dela te dobe, zlasti tudi element, ki se ob njem kritika najpogosteje spotika: vzgojna in poučna tendenca, ki veje iz vseh teh spisov.

Tudi oblika spisov te dobe je pogojena s snovjo in Trdinovimi takratnimi nazeri ter prizadevanji. Uporablja obliko narodopisne študije z zgodovinskimi, statističnimi in raznimi drugimi gospodarskimi podatki, z obširnimi citati pregovorov in izrekov, navajanjem pripovedk in bajk, ponekod njegovemu namenu bolj služi oblika pripovedi življenjske zgodbe v prvi osebi, spet drugod podaja zgodbo svojih ljudi sam po pripovedovanju drugih. Pri tem oblikovanju prvotna snov seve doživlja razne spremembe: ne le da pisatelj spreminja imena oseb in njih družinske razmere (da zakrije prave osebe), včasih strne tudi več pripovedi in jih položi v usta eni osebi, skoraj vedno pa pripoved svojih oseb, ki je navadno raztrgana z vmesnimi vprašanji in odgovori, strne in jo pove sam skrajšano, v enem dihu. Trdina to sam priznava, n. pr. v Vrtilničarju: »To je pripovedka vrtilničarja Matička. Bralci si sami domišljajo, da je ni mogel praviti tako redno in brez presledka, kakor je tu zapisana. Mokrónožani so mu neprenehoma segali v besedo, ga povpraševali, mu ugovarjali, pobijali njegovo trjenje in zabavljanje na domače razvade in napake, se včasih hudo razjezili, pa kmalu zopet ublažili, migali so šegavo z očmi, dostikrat se tudi glasno in soglasno zakrohotali« (ZD VIII, 90; prim. tudi *ibid.* 155). S tem ravnanjem je Trdina vzel pripovedi razgibanost, plastičnost, privlačnost in včasih celo prepričljivost. Ponekod, a razmeroma redko, je videti, da je v neke življenjske zgodbe vpletel tudi tuje prvine; tako je n. pr. prav malo verjetno, da bi bil pisatelj zvedel od Terezije Germ ali od njenih domačih podrobnosti o njenih mladostnih zablodah; vse kaže, da si je podrobnosti dogodkov in prizorov izmislil, ugotovitve o pogubnem vplivu branja nemških »ljudskih knjižic«, viteških in sentimentalnih romanov pa prenesel v Rozino zgodbo iz lastnih doživljajev svoje mladosti. Neke elemente (n. pr. Rozine odnose s hlapci) pa je po vsej priliki prenesel v zgodbo iz škandalozne kronike Machove družine v gradiču Slatniku pod Novim mestom. (Prim. ZD VII, 402—403; VIII, 448.)

Tudi ponekod drugod se čuti, da so v Trdinovo objektivno pripoved resničnega življenja vnesene scene, ki jih je izmislil ali vsaj temeljito razširil in preoblikoval sam; tako n. pr. v Dušici pogovor med Ančko in otrokom ter ves prizor z otrokom v Hribarjevi hiši (ZD VIII, 321—340), dalje rousseaujevsko idiličen prizor z gozdarjem in njegovo ženo, ki ga je postavil na konec študije o dolenjski vzgoji (Rože in trnje)

in o katerem trdi, da mu je bil sam priča v Bukovju nad Stražo (ZD X, 253—620). Prav tako se mi zdi kljub izrecnemu pisateljevemu zagotovitlu malo verjetno, da bi bili mladoletni pastirčki na Žabjeku povedali v obliki, ki jo imajo v orisu, vse zgodbe o človeških kačah dekletih; vse kaže, da jih je Trdina dopolnil po pripovedi in podatkih drugih ljudi, nekaterim (n. pr. tisti o treh bratih in njihovih bojih z gospodo) pa je vsekakor kumovala tudi njegova fantazija in tendenca.

Ta način Trdinovega literarnega oblikovanja se sklada z njegovim pisateljskim značajem, kot se kaže že v njegovem dotedanjem delu. Po njegovem lastnem priznanju (ZD I, 30) mu prirojena subjektivnost že v mladosti ni dala, da bi ne bil spreminjal in po svoje dopolnjeval nekaterih ljudskih pripovedk. V Zgodovini slovenskega naroda je v prizadevanju, da bi bilo njegovo pisanje za ljudi kar najprivlačnejše, vpletal v pripoved zgodovinskih dejstev tudi ljudsko izročilo, ljudske pripovedke in tako mestoma prehajal v leposlovni način oblikovanja. Prav tako tudi pri pisanju karakteristike slovenskega ljudstva na Dolenjskem ponekod prav svobodno razpolaga z gradivom, porablja poleg oblike poljudno-znanstvenega članka in opisa ponekod tudi literarne oblike, ki pa, kot sem že omenil, vendarle vsebujejo zanesljivo narodopisno gradivo in so polne raznih gospodarskih, ljudskoprosvetnih, vzgojnih in drugih razglabljanj in podatkov, ki v leposlovno delo ne spadajo. Nič čudnega tedaj, če je naša literarna kritika ta dela obravnavala kot leposlovje, a pri tem vedno izražala neke pridržke in pripombe, češ da so nedovršena, da so le nekaki koncepti, da pisatelj ni imel pravega pojma o umetniški zgradbi itd.

Pisatelj sam je bil vedno v nekaki zadregi, kadar je bilo treba s strokovnim izrazom označiti te spise. Njegova terminologija ni ustaljena. Življenjsko zgodbo vrtilničarja Matička imenuje pripovedko (ZD VIII, 90), svojo življenjsko zgodbo v Ivanu Slobodinu imenuje resnično povest (ZD VIII, 302), zgodbo Markovega življenja pripovedko (ZD VIII, 302) in dostavlja, da jo je tako prodal, kakor jo je kupil, iz svoje torbe ni nič dodal, rajši kaj izpustil. Izraz pripovedka uporablja drugod tudi za pripoved zgodbe (ZD VIII, 377). A kot smo že videli, označuje s tem izrazom tudi izrazito leposlovno zvrst (novelo, črtico pisatelja Turgenjeva). Ko je dolga leta pozneje ta dela spet pregledoval in pripravljaj za natis, je bil še bolj v zadregi, kako naj jih imenuje: govori o kratkih črticah, večjih pripovedkah in vekopisih, štiri označuje celo z izrazom novele (verjetno take, kot so Jetnica, Dušica, Franja, Fortunatov); leta 1900 je označil te spise z izrazoma: povesti iz narodnega življenja in biografije naših rojakov — kmetov in obrtnikov (prim. ZD VI, 344—345).

Desetletje 1870—1880 pomeni v Trdinovem življenju dobo umiritve, zadovoljnosti, sreče. V prvih dveh letih dolenjskega življenja si je olajšal dušo v »Spominih«, obračunal s preteklostjo in se brez pridržkov, ovir in nasprotovanj s katerekoli strani posvetil delu, ki mu je bilo ljubo in drago. Ta mir veje tudi iz del, ki jih je tedaj pisal. To je edino daljše obdobje v Trdinovem življenju, ko mu izpod peresa ni tekla satira, ko se mu pravljicne in bajeslovne snovi in portreti sodobnikov niso pačili v fantastično-groteskne podobe, kot se je godilo vselej, kadar je ustvarjal v jezi, kadar je polemiziral in obračunaval z nasprotniki. (Primerjaj Pri-

povedko od zlate hruške iz visokošolskih let, orise in portrete iz reškega življenja, pa tudi še n. pr. portret platnarja Walkerja v »Spominih«, iz naslednjega desetletja 1880—1890 pa »bajke«, kot so Kresna noč, Puščavnik Feliks, Barabaš, Gospodična Cizara, Hudobica, Šemaj, Kocaneža idr.)

Trdinove črtice in povesti iz narodnega življenja so v slovenski književnosti sedemdesetih let povsem novo, osamljeno delo. Tudi pozneje Slovenci česa podobnega nismo dobili za nobeno drugo pokrajino. Samo po sebi se ponuja vprašanje, kako je prišel Trdina do takega načrta za svoje delo na Dolenjskem, kje je mogel dobiti pobudo za tako svojevrstno pol znanstveno, pol umetniško oblikovanje narodopisnega gradiva.

Slovenska literarna kritika in zgodovina tega vprašanja doslej nista načenjali. Edini Izidor Cankar je 1910 ob IX. knjigi zbranih spisov izjavil: »On je edini zastopnik takega slovstva pri nas: tudi se ne morem spomniti, da bi bil v svetovni literaturi našel kaj podobnega« (DS 1910, 553). Toda Trdina ni živel osamljen in brez stika s tujimi književnostmi, saj je vedno mnogo bral. V teh letih, kakor tudi že zadnja leta življenja na Reki, je zlasti pozorno zasledoval rusko literaturo. In kakor je gotovo, da je n. pr. njegovo mladostno berilo odločujoče vplivalo na njegov življenjski nazor (očiten je n. pr. vpliv Rousseauja in Voltaira na njegovo pojmovanje svobode, vere), tako si lahko mislimo, da tudi študij ruske književnosti v zrelih letih ni šel mimo njega brez vpliva. Drugje (ZD X, 416, 418) sem že pokazal, kako se je Trdina pod vplivom tega branja navdušil za slavjanofilstvo in to ideologijo od kapitalizma ogrožene zemljiške gospode tako rekoč v celoti osvojil.

Slavjanofili so bili sicer šibka in malo pomembna struja v družbenem življenju Rusije sredi preteklega stoletja, so pa s svojim zanimanjem za kmeta, s svojimi zahtevami, naj ruska znanost proučuje probleme ljudstva, piše njegovo zgodovino, zgodovino podložništva, podložniškega prava, opisuje ljudsko življenje itd., povzročili nastanek temeljnih del o življenju ruskega preprostega človeka in izdajo dragocenih zbirk ustnega izročila ruskega ljudstva. Slavjanofili in slavjanofilstvu naklonjeni pisatelji so uvedli v rusko književnost tako imenovano črtico iz življenja ruskega ljudstva, literarno zvrst, ki je sredi 19. stoletja v vseh mogočih variantah preplavila ruske časopise in zbornike. (Podatke o tej literaturi sem črpal večinoma iz dela A. N. Pypina, Istorija ruskoj etnografii I—IV, S. Ptbg. 1890—1892.) V ruski književnosti srečujemo za novo literarno zvrst nazive: povest', skazka, rasskáz, očerk, kartina; ta zvrst variira in niha brez ostrih mejá med čisto etnografskimi študijami in članki z navajanjem številnih podatkov ter med literarno zasnovano črtico oziroma povestjo, novelo iz življenja ljudstva.

Najbrž ne bo nikoli mogoče zanesljivo dognati, kaj vse je iz morja te literature prišlo tudi do Trdinovih rok. V Mojem življenju sicer navaja, da je bral vsa dela najslavnejših ruskih pisateljev in nad sto knjig, ki poročajo o Rusiji (ZD III, 560), a med imeni, ki jih navaja, ni nobenega iz vrst ruskih pisateljev označene etnografsko-literarne smeri. Od navedenih tujih znanstvenikov mu n. pr. Nemeč Haxthausen s svojim delom »Studien über die innern Zustände, das Volksleben und insbesondere die ländlichen Einrichtungen Russlands« (Hannover 1847—1852)

ni nudi samo gradiva za študij ruskih razmer, vplival je nanj tudi ideološko (ZD X, 416—418), a mu vendar ni mogel dati spodbud in zgle-
dov v metodičnem in oblikovnem pogledu. Saj je njegova knjiga se-
stavljena iz bežnih popotnih zapiskov, opremljenih z razmišljanji izredno
razgledanega sociologa.

Podrobni študij Trdinovega dela te dobe pa nam vendarle odkrije
vsaj dva pisatelja ruske etnografske šole iz bližine slavjanofilov, ki sta
vplivala na nastanek, na vsebinsko in formalno stran Trdinovih povesti
in črtic iz narodnega življenja. To sta Vladimir Ivanovič Dalj (1801—1872)
in Sergej Vasiljevič Maksimov (1831—1901).

Dalj je bil vojaški zdravnik, kasneje uradnik, in je imel priliko
v svojem poklicu spoznati množico preprostih ljudi iz vseh krajev Ru-
sije. Zgodaj se je začel zanimati za jezik, pregovore, izreke, vraže, skratka
za vse ustno izročilo ruskega ljudstva in za njegovo življenje in mišlje-
nje, njegove nravi. V javnosti se je pokazal in uspel najprej s povestmi
in črticami iz življenja ruskega ljudstva. (Ruskie skazki iz predanija
narodnago... 1832; Povesti, skazki i razkazy 1846, Kartyny iz ruskoga
byta 1861 idr.) Še večjo slavo in trajne zasluge pa si je pridobil z izdajo
velikega slovarja ruskega jezika (Tolkovyj slovar', 1861—1868) in z ob-
sežno zbirko ruskih pregovorov (Poslovice russkoga naroda, 1862).

Za Daljeve narodopisne črtice in povesti je značilno, da v obliki
zgodb podajajo etnografsko gradivo v slikovitem ljudskem jeziku.
Njegov odnos do realnosti v ljudskem življenju pa je nekritičen: ruskega
kmeta slika nekam zviška, z drugega brega, kot originalnega, zanimivega,
a vendar pogosto topega in neumnega človeka.

Trdina se je pri Dalju mogel navdušiti za oblikovanje narodopisnega
gradiva v obliki povesti iz narodnega življenja, zlasti zato, ker ta oblika
nudi najlepšo možnost nazorno prikazati ljudsko mišljenje, ljudsko psiho,
ljudske nravi. V osnovnem odnosu do kmečkega človeka pa Trdina seve
ni šel za Daljem: njegov odnos do ljudstva je pravičnejši, njegova slika
resničnejša, saj ga obravnava kot sebi enakovrednega, pogosto sicer
premalo razsvetljenega, a vendarle razumnega, modrega in včasih tudi
lepo razgledanega človeka, vrednega podpore in pomoči izobražencev.
Pač pa je Trdina v celoti sledil Daljevemu zgledu v zbiranju ljudskega
blaga, besedja in posebej še pregovorov. Od Dalja je prevzel pojem
pregovora v širšem pomenu besede in njegovo originalno razvrstitev
gradiva po vsebini, po predmetu. Majhen drobec iz svojih zapiskov,
pregovorov in misli je uvrstil v »Rože in trnje«, vse drugo tovrstno
gradivo še čaka objave.

Tudi popisovalec širših ruskih pokrajin in mnogoštevilnih narod-
nosti ruskega imperija Maksimov je pisateljsko pot začel s slikami iz
življenja ruskega meščana in kmeta. Pozneje je kot član in vodja znan-
stvenih ekspedicij v razne oddaljene obrobne ruske pokrajine nabral
obsežno geografsko-etnografsko gradivo. Tudi za objavo tega gradiva je
iskal poljudno literarno obliko — narodopisno in geografsko črtico.
V delu Maksimova se čuti posebna nagnjenost in ljubezen do vsega, kar
je v ruskem ljudstvu patriarhalnega, starinskega, a je v bistvu do pre-
prostega človeka pravičnejši, objektivnejši kot Dalj; pri svojem načinu
dela (potovanja, ekspedicije) pa v psiho svojih ljudi, v globino njihovega

življenja in mišljenja pravzaprav ni mogel povsem prodreti. Trdina je pri Maksimovu brez dvoma našel obliko in način za poljudno objavljanje narodopisnega gradiva, toda snoval je svoje črtice iz ljudskega življenja mnogo globlje in temeljiteje, podprl jih je s številnimi podatki in z bogatejšim gradivom kot Maksimov. Seveda — Maksimova je vodila pot od Črnega in Kaspijskega morja do skrajnih meja Sibirije, na takih potih je mogel dojemati vse bolj naglo, površno, optično, prisiljen je bil posploševati že na osnovi maloštevilnih dejstev — Trdina pa se je dolga leta gibal v okolici Prečnje, na prostoru ene kvadratne milje, in mogel svojim ljudem res pogledati v dušo in jim izvleči poslednjo skrivnost iz srca. Razlika, izvirajoča iz drugačnih načinov dela, se nam nazorno pokaže, če primerjamo Trdinovo temeljito etnografsko študijo »Cigani Brajdiči« s črtico Maksimova »Cygane« v knjigi, ki jo je bral tudi Trdina: Kraj kreščénago svéta. (III. Stépi ili rasskaz o národah kočujúščih po stépjam s poludénnoj stórony Rossii. Sanktpeterburg 1866.) Maksimov strnjeno in urejeno opiše ruske Cigane na treh straneh. Ta opis je posplošen in se nanaša na vseh 24 tisoč Ciganov širne Rusije; nobene njihove lastnosti ni lokaliziral, nič ne pove, kje jih je opazoval, ali je sploh dobil osebni stik z njimi. Nobene osebnosti ni iz tega splošnega opisa privzdignil, še imenoval ne. Trdina pa je posvetil samo enemu rodu Ciganov, Ciganom Brajdičem, 47 strani, podrobno orisal njihov izvor, naselitev na Dolenjskem, poglavarja Miho in njegovo oblast, njihov jezik, njih vero, odnos do zakona, otrok, morale, tuje lastnine, njihovo prehrano, njihove zabave, pesmi, skratka, vse njihovo duševno in telesno življenje. Ves opis je obširno dokumentiral z originalnimi podatki in s prizori, ki jim je bil pisatelj sam priča. Črtica Maksimova v poljudnoznanstvenem stilu in načinu urejeno pove najvažnejša dognanja kot strnjene rezultate, dedukcije obširnejših zapisov, Trdina pa navaja vse gradivo, kolikor ga je mogel nabrati ob večletnem opazovanju enega ciganskega rodu, in šele iz vse te obširne in nazorne dokumentacije dela zaključke.

Trdina je tedaj bral tujo literaturo, iskal v njej metode dela in dobival pobude v idejnem, snovnem, formalnem pogledu, a je vendarle pri vsem tem tuje zglede in pobude spravljal v sklad s svojimi sposobnostmi, nazori in tendencami, svojimi razmerami in možnostmi. Ostal je vseskozi originalen.

Za sklep bi se rad dotaknil še dveh vprašanj: 1. zakaj Trdina Črtic in povesti ni objavil; 2. kakšen je bil ob poznejši objavi odziv kritike.

Sam sem menil, da Trdina teh spisov ni objavil, ker je bil v letih po prisilni upokojitvi osamljen in ni imel z uredništvu slovenskega časopisja stikov in ne prave spodbude, pa tudi zato ne, ker so ti spisi sestavni deli večje celote (karakteristika slovenskega naroda na Dolenjskem), povrhu pa še niso dodelani. (Prim. ZD VIII, 405.) Toda vsaj nekaj spodbude za objavo je bilo; o tem priča Jakob Alešovec, ki je v Novicah 1878 popisal, kako je obiskal Rudeža na Tolstem vrhu in pri njem našel v gostéh Trdino; tam je takole omenil tudi Trdinovo slovstveno delo teh let: »Po zajtrku se napotiva v Št. Jernej, kamor ni dalje ko dobro uro. Potoma mi profesor pravi marsikaj zanimivega iz teh krajev, tako da sem mu jaz izrekel svoje obžalovanje o tem, zakaj takih slik in črtic

ne priobči ali v kakem časniku, ali pa po »Slovenski matici«, ki bi tako blago rada sprejela. A mož je odmajal z glavo in rekel, da vse pride na svetlo ob pravem času« (Novice, 28. avg. 1878, str. 273).

Trdina ni segel po teh spisih niti tedaj, ko sta ga dva urednika prosila za prispevke v revijah in mu dajala proste roke, naj piše, kar hoče, samo da piše (ZD VI, 367). Zakaj ni tedaj objavljaj »Črtic in povesti«, marveč je ponujal Levcu za LZ: »narodno medicino« ali »narodno satiro« ali »narodno odrejo« ali »narodno hrano« ali »narodne nazore o lastnini in državi« ali »dolenjsko vinsko filozofijo« (ZD VI, 351)? Vse to izrazito etnografsko gradivo je tudi sestavni del večjega narodopisnega koncepta, in tedaj, ko ga je ponujal, tudi še ni bilo obdelano, in vendar ga je bil Trdina pripravljen objavljati posebej. Iskati moramo tedaj še druge razloge. — Zdi se, da je eden glavnih v tem, ker se je bal hrupa, ki bi utegnil nastati ob objavi. Saj črtice in povesti slikajo samo žive, znane ljudi, ki bi jih takrat pač kljub Trdinovemu prizadevanju, da jih prikrije z izmišljenimi imeni, vendarle prepoznali. Trdina v označevanju oseb ni imel ozirov, skoraj bi celo pritegnili Izidorju Cankarju, da je videti pri njem vsaj pri označevanju oseb »neko pretežno nagnjenje k temu, kar je manj zdravo, manj lepo in manj dobro v nas« (DS 1910, 553). Trdina si je bil pač na jasnem, da bi n. pr. Terezija Germ, ki je živela v Novem mestu v Trdinovi sosesčini še do 1888, ali Ljudmila Šmajdek, poročena Milic, ki je umrla kot vdova po znanem ljubljanskem tiskarju, pač ne prenesli mirno, ko bi se spoznala prva v »Jetnici«, druga kot ruska nevesta v »Fortunatovu«.

Za odnos slovenske kritike do teh Trdinovih del je bilo odločilno, skoraj bi rekli, usodno dejstvo, da je urednik Schwentnerjeve izdaje Trdinovih Zbranih spisov priobčil del »Črtic in povesti« in še te kar kot nadaljevanje »Bajk in povesti o Gorjancih«. S tem je zabrisal značaj in zamisel tega dela, obenem pa vsaj površnemu bralcu tudi onemogočil pravilno datiranje nastanka »Črtic in povesti«. To je seveda vplivalo na ocenjevanje. S tem v zvezi tudi ni brez pomena, da je Trdinove »Bajke in povesti«, ki so bile objavljene v prejšnjih zvezkih Schwentnerjeve izdaje, razglasil Ivan Cankar za »najlepši in najzrelejši sad slovenske proze«, Trdino pa za »edino resničnega in največjega narodnega umetnika« (I. Cankar, Zbrani spisi VII, 351, 359).

Pod vplivom teh dveh dejstev je — lahko rečemo — pretežni del slovenske literarne kritike presojal Trdinove »Črtice in povesti« samo z literarnega, ne pa v prvi vrsti z etnografskega in šele v drugi tudi z literarnega stališča. Pri tem so nekateri kritiki literarno vrednost teh del močno preveličevali; drugi so ga očitno omalovaževali in niso videli v njegovem delu nobene druge trajne vrednote kot lepoto jezika in stila, le redki so pravilno ugotavljali, da Trdina pravzaprav ni imel namena pisati leposlovje, marveč je hotel podati v »Črticah in povestih« narodopisni oris in ob tem ljudstvo poučevati in vzgajati — a je pri tem ustvaril tudi pomembne literarne, zlasti stilne in jezikovne mojstrovine.

Albin Prepeluh trdi v oceni šeste knjige Zbranih spisov, da je Trdina »čisto samosvoja prikazen v slovenskem slovstvu. Njegov nastop je krepek, siguren. Je najboljši poznavalec preprostega ljudstva, ker se je znal akomodirati temu preprostemu naivnemu razpoloženju. Zato ime-

nujemo Trdino kot poglavarja modernega slovenskega slovstva» (Naši zapiski VI 1909, 235—236). Drugič ugotavlja, kako čvrst je njegov jezik in kako kratkočasno njegovo pripovedovanje. Posebej opozarja na Berače, češ da so v slovenski literaturi nekaj prav originalnega (NZ VII/1910, 123—124). Ob devetem zvezku Prepeluh spet poudarja, da je Trdina »čisto poseben pisatelj, ki se nikamor ne ozira in hodi samozavestno svojo pot«. Ker kmečko in gosposko življenje okrog sebe opisuje tako, kot ga je sam videl, ga razglša Prepeluh za prvega slovenskega naturalista. »Kar vidi in sliši, spravi na papir. Zato je včasih stavba tega ali onega spisa brez simetrije, nima začetka ne konca.« Včasih postane pri tem tudi dolgočasen, a vsi njegovi spisi so kljub temu prav lepi in v veliki meri podučni (NZ VIII/1911, 54).

Tudi Fran Ilesič ugotavlja, da ima Trdina že svoje mesto v slovenski literaturi; v njem vidi »izvrstnega predhodnika današnje naše moderne«, zlasti Ivana Cankarja. V dokaz tega navaja: »anekdotni značaj pripovedovanja ali zgodeb, realitiko, pomešano z vso romantiko čarodejstev, pošasti, coprnice in muzikantov, prešestnic in Magdalen, tragiko poštenjakov, ki jih obsoja svet in ki jih končno najdejo mrtve v jarku, ker jim je od bridkosti počilo srce.« Posebej poudarja, da ta podobnost ni genetična, ni posledica medsebojne odvisnosti, »ampak da stojita Trdina in Cankar vsak za sebe, a slična si v marsičem«. V nadaljnjem zavrača Ilesič kritike, ki bi hoteli imeti Trdinove bajke za »jako poučne in moralizujoče«; če take kdaj so, »so le razkrivanje gole istine, a ta istina je orisana tako, da te udari po zobeh, če si grešnik« (Slovan 1910, 320—321).

Ob devetem zvezku Zbranih spisov poudarja isti pisec, da Trdina »impresionistno«, »v krepkih zamahih« podaja vse, kar vidi in sliši, njegove slike niso vedno »pravilne«, to je zaokrožene, ker pisatelj še ni v pravi distanci od svojega predmeta »in mu ni premočil delov in razmerij«. Ali pa so ta nesorazmerja nastala zaradi Trdinove zvestobe realizmu — realnosti, zaradi katere mu izginejo izpred oči vsi oziri na kako teoretično estetiko. V tej oceni je Ilesič prvi od slovenskih kritikov in literarnih zgodovinarjev pravilno zastavil vprašanje geneze in s tem tudi vrednotenja Trdinovih črtic in povesti, ko je dejal: »Pri tem realizmu mu predmet stopa tako v ospredje, kakor pri — realijah in pisatelj preide iz povesti v opisovanje (če ni morda v genezi njegovih spisov baš obratnost istina namreč: Pisatelj je prešel iz opisovanja v pripovedovanje)« (Slovan 1911, 25).

Vojeslav Mole razglša ob osmem zvezku Zbranih spisov Trdino za »enega največjih mož, kar smo jih imeli«, a velik po njegovem mnenju ni kot umetnik, saj o njegovih delih še ni izrečena zadnja beseda, v vseh še ni kolorita, ki označuje umetnino, pri njem je vse še nepredelana in nezaokrožena snov; velik je zaradi »etnografske izvirnosti in novosti«, ker je »med našimi beletristi morda najboljši opazovalec«, ker je opisoval samo žive ljudi in so tedaj te povesti veren odsev življenja našega naroda« (LZ 1910, 561—562).

Izidor Cankar ugotavlja ob devetem zvezku, da Trdinovih spisov »ni mogoče veljavno krstiti z nobenim starejših ali novih imen, kar jih ima koledar poetike«, saj Trdina piše o vsem, kar vidi in sliši ali kar si izmisli: bajke, pristne in stilizirane, razprave o kmetijstvu, narodopisne

črtice, čudne povesti brez začetka, zapletka in konca, resnične in izmišljene življenjepise, filološka preišljevanja — in to skoraj vse obenem. Je osamljen pojav v naši književnosti, v svetovni mu tudi ne pozna podobnega, skratka, na prvi pogled velika uganka. Njegova zvestoba literarnim načelom je anahronistična, v Trdinovem delu je prema^{lo} umetnosti. »Mladi čas (= Ivan Cankar) je gotovo preglasno oznanil Trdinovo slavo.« Trajno vrednost vidi samo v Trdinovem slogu in jeziku (DS 1910, 553).

Fran Govekar je ob petem zvezku prikazal Trdino z očitnim omalovaževanjem kot »ponižnega možička s precejšnjo porcijo originalitete in posebnosti«, ki ni imel literarnih ambicij, in ne pravega pojma o umetniški tehniki in kompoziciji in si ni domišljal, da obogati s svojimi deli naše moderno leposlovje; ti spisi ne nudijo finega estetskega užitka, pač pa jih večkrat moti tako imenovana »garulitas senilis« in včasih celo »simplicitas sancta« (Slovan, 1909, 289). Podobno tendenco kaže tudi ocena šeste knjige v Slovenskem narodu, ki je morda potekla izpod istega peresa (SN 1909, št. 157), vtem ko je v istem listu poročal o sedmi knjigi verjetno isti anonimni pisec v samih superlativih o Trdinovih »mojstrskih delih« in o »v vsakem oziru zrelih plodovih«, od katerih je vsak zase »mal umotvor« (SN 1909, št. 294).

Ivan Cankar se po oceni drugega zvezka Zbranih spisov ni več oglašil vse do izida devetega zvezka. V oceni le-tega pa je s polemično ostjo proti nekaterim mladim (prizadetega se je čutil najbolj Vladimir Levstik) visoko povzdignil moralno vrednost Trdinovega dela, nesebični idealizem, s katerim je pisal, ne da bi imel od pisanja kako materialno korist, ter njegovo odkritosrčnost. Spet opozarja na njegov lahki in prozorni slog ter na slavno besedo njegovo, tako bogato in zvonko. Graja anonimnega urednika Kristana, zakaj se ni podpisal in zakaj je združil zgodbe tega in prejšnjega zvezka z bajkami, ko bi bil vendar lahko staknil primernejši naslov (LZ 1910, 692). Ta očitek sta ponovila uredniku tudi Izidor Cankar (DS 1910, 553) in Jože Glonar (Veda I/1911, 181—182).

Od vseh ocenjevalcev Trdinovih zbranih spisov je bil Janko Lokar edini, ki je videl v Trdini ne le umetnika, marveč izredno uspešnega učitelja slovenskega ljudstva (LZ 1910, 179—180) ter njegovega znanstveno zanesljivega popisovalca etnografa, ki nam je n. pr. v Sprehodu v Belo krajino podal »najlepše v slovenskem jeziku napisano folkloristično delo« (LZ 1912, 605—611).

Danes, ko nam je znana celotna zasnova Trdinovega narodopisnega orisa Dolenjcev, ne moremo več ravnati z njegovim delom tako samovoljno. Vzeti in preceniti je treba takšno, kot je, to je kot narodopisno-vzgojno delo, ki je zraslo iz časa in razmer in mu je Trdina dal poseben pečat. Trdinovo delo iz let 1870—1880 je poljudno narodopisje, ki ga ni pisal sistematičen znanstvenik, marveč vzgojitelj ljudstva, obdarovan z izrednim spominom in nenavadnim reproduktivnim darom, znanjem ljudskega jezika in čutom za stil; pri tem pa je treba imeti pred očmi, da je bil pisatelj toliko samosvoj, trmast ali — kot sam pravi — nagnjen k prirojeni subjektivnosti, da se ni prilagodil nobenemu zgledu, ne uklonil nikakim ustaljenim znanstvenim ali literarnim oblikam. Ne le po vsebini, tudi v formi je ostal samosvoj in izviren.